

Петров О.Г.,

аспірант кафедри економічної теорії та фінансів ХарРІ НАДУ

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВПЛИВУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА СТАНОВЛЕННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ

Розглянуто вплив держави на розвиток, формування та становлення українського середнього класу, що пов'язані з переходом України до країн з постіндустріальним суспільством, вплив інтелектуального капіталу на розбудову та стратифікацію суспільства в цілому.

Ключові слова: середній клас, інтелектуальний капітал, інтелектуальна рента, постіндустріальне суспільство.

Зміни, що відбуваються в Українському суспільстві, зумовлюють необхідність вирішення питань, які постають у різних галузях економіки та державного управління. Одним із головних завдань є формування середнього класу, який стає базисом для старту й піднімає рейтинг нашої держави в міжнародному співтоваристві.

На сучасному етапі формування середнього класу в Україні пов'язане, насамперед, з економічним розвитком держави в рамках розбудови ліберальних реформ та соціально орієнтованої економіки. Тому сьогодні в Україні формується політичне бачення значущості середнього класу як політичного стабілізатора та носія соціал-демократичних принципів; а як суб'єкт бізнесу він не має поки що достатніх умов для свого активного розвитку [7, с. 235].

Середній клас має свої рушійні сили, але необхідно зрозуміти, що однією з найважливіших складових є інтелектуальний капітал окремого представника класу та його вихід на економічні інтереси свого прошарку. Сучасне суспільство закладає до основних вимог сьогодення реалізацію концепції, що найманий працівник має власний капітал, тобто освіту, кваліфікацію та напрацювання досвіду практичної діяльності в обумовленій сфері народного господарства.

Сьогодні в Україні відбувається перехід до постіндустріального суспільства, яке більш прагматично ставиться до громадян, оскільки воно

характеризується зайнятістю населення в малому й середньому підприємстві, та розкривається в таких поняттях.

Постіндустріальним суспільство називають тому, що переробна промисловість, як локомотив економічного розвитку, та капітал, як основний фактор виробництва, втрачають свою провідну роль. Усе більша частина національного багатства сьогодні створюється в невиробничій сфері, або сфері послуг, причому послуг висококваліфікованих, пов'язаних із сучасними технологіями (фінансові послуги, телекомунікації, розваги тощо). Тому на порядку денному постало питання про перегляд традиційної трисекторної моделі господарства й перехід до чотирисекторної моделі на основі виділення (переважно зі сфери послуг) додаткового інформаційного сектора, пов'язаного з виробництвом, опрацюванням і переданням знань та інформації [1, с. 58]. Зростає кількість спеціалістів, які присвячують свою діяльність роботі з інформацією та використанням нових знань на рівні повсякденного життя.

Суттєві зміни в умовах розвитку сучасної економіки стосуються людини, яка є носієм інтелекту, знань, досвіду, а також головною ланкою постіндустріальної економіки [2, с. 36]. Тому концепції середнього класу зводяться до того, що в постіндустріальному суспільстві, яке поповнюється все більшою кількістю країн, причому не тільки європейських, середній клас виходить на перше місце в суспільному житті [7, с. 235].

Знання, інформація та заснована на них висококваліфікована праця стають сьогодні основним виробничим ресурсом. Звідси й друге ім'я – “інформаційне суспільство”. Знання й раніше полегшували людині її працю, однак вони мали при цьому, радше, допоміжну функцію. Сьогодні саме вони визначають левову частку вартості продуктів і послуг [1, с. 58]. Наводять такі факти щодо інтелектуальної складової в сучасній техніці: комп'ютерна техніка – 63 – 65 %; телебачення – 45; радіотовари – 35; носії інформації – 70; автомобілі – 60 % [5, с. 20].

Інтелектуальний розвиток людини становить сьогодні платформу економічного зростання. Людство ще ніколи не було в такій залежності від знань та інформації, науки й освіти, технологій. Досвід показує: життєвий рівень усіх верств населення, загальна соціально-економічна ситуація в країні визначаються мірою досвідченості суспільства та його ставленням до інтелектуальних цінностей. Тому пріоритетами постіндустріальної економіки мають стати відносини, що базуються на функціонуванні інтелектуальних ресурсів, які можна згрупувати в категорію інтелектуального капіталу [2, с. 37-38].

Так, Т. Ткаченко наголошує на тому, що середній клас – домінуюча частина суспільства, що виробляє левову частку ВВП і є головним споживачем товарів і послуг. До нього, як правило, належать висококваліфіковані працівники та підприємці [7, с. 236]. Б. Кагарлицький стверджує, що однією з ключових ознак середнього класу в сучасному суспільстві є його доступ до високих технологій, що привело до зміни стилю життя та способу роботи [4, с. 9-10, 22].

Наприкінці ХХ ст. високий рівень добробуту й освіти основної частини населення в розвинених країнах знизив економічну складову в мотивації господарської діяльності. Людина все суттєвіше відчуває потребу в більш цікавій роботі, яка стала б не лише джерелом засобів до існування, але й сферою самореалізації особистості [1, с. 60]. Самореалізація розкриває горизонти людині і дає можливість змінити її ставлення до процесу праці, тобто визначатись з нею, як творчістю.

Середній клас виступає як рушійна сила постіндустріалізації, переходу до економіки знань. Він уже розглядається як «новий» середній клас, причому в центрі уваги опиняються інтелектуали, власники «людського капіталу» [7, с. 236].

Людина розглядає декілька можливостей входження до середнього класу. По-перше, робота на підприємстві, де нові методи організації праці надають усе більше свободи на робочому місці, тому що економічний успіх

фірми сьогодні багато в чому залежить від появи нових ідей, підвищення відповідальності працівника та його зацікавленості в кінцевому результаті [1, с. 60].

По-друге, вона йде в транснаціональні компанії, що мають світові ім'я та бренди, які стали для багатьох видатних фахівців сучасності «майстернями кадрів». Вони мають різноманітні програми навчання персоналу. Переваги таких навчальних програм «статутних» компаній також у тому, що вони постійно приділяють увагу всім категоріям кадрів, починаючи від молодших спеціалістів і закінчуючи вислим керівництвом. Завдяки чому розвиток співробітників відбувається постійно [5, с. 63].

Також у компаніях роблять ставку на самореалізацію та відданість праці, на будь-якому етапі, що призводить до жорсткого відбору та високопрофесійних тренінгів, але головна перевага «HR (управління людськими ресурсами) – інкубаторів» у тому, що, працюючи в таких компаніях, людина, починаючи з першого дня, виконує серйозні завдання [5, с. 63]

По-третє, запропоновано створити можливість людині отримувати ренту, стати рантьє.

Середній клас формується протягом багатьох десятиріч, а досвід розвинених країн показує, що й цілі сторіччя. І вимагати від України швидкого становлення середнього класу з притаманними розвинутими країнам критеріями некоректно [7, 234]. Україна не має змоги чекати тривалий час та потрібно зрозуміти, що розвиток інтелектуального капіталу постійно набирає обертів щодо змін у суспільстві. Тому виникає загроза відставання від інших країн, і ставиться завдання створення умов більш плідного розвитку інтелектуального капіталу, а через це формування та становлення нового середнього класу постіндустріального суспільства.

Метою даної роботи є виявлення взаємозв'язку між розвитком інтелектуального капіталу та формуванням і становленням середнього класу постіндустріального суспільства. Розглянути вплив на процес змін, який

відбувається зі зростанням самосвідомості громадян та визначення інтелектуальних можливостей.

Інтелектуальний капітал несе в собі декілька складових, які проявляються відповідно до направленості прийняття рішень людиною щодо змін свого становища в суспільстві. Перехід від індустріального суспільства до постіндустріального ставить нові вимоги до працівників. Вони повинні розуміти політику підприємства, а також держави щодо перебудови свого ставлення до зростання інтелектуальної власності. Починає відігравати основну роль колектив, в якому працює людина, що проявляється завдяки категорії соціальний капітал і виявленню персонального капіталу. Інтелектуальний капітал надає змогу визначити напрями досягнення мети входу до середнього класу: висококваліфікований найманий працівник, приватний підприємець з інноваційним підходом до свого бізнесу, інформаційні спеціалісти та робітники зі сфери послуг, які працюють у сфері новітніх технологій. Різниця між середнім класом індустріального суспільства та інформаційним проходить за володінням та використанням інформації та інтелектуальної власності.

Ідея перетворити Україну на інноваційну країну може зацікавити найрозумніших людей з усього світу. США сьогодні залучають учених, виплачуючи їм кошти з Держбюджету. В Україні фінансувати дослідницькі програми міг би суспільний бюджет, і країна могла б перетворитися на майданчик для розробки і впровадження інноваційних технологій, підвищивши свій статус у світі. Насамперед, акцент необхідно робити не на імпорті розуму, а на стимуляції інтелектуальних процесів усередині країни. Надалі глобальна система використання інтелектуальної ренти, якщо таку буде створено, зможе брати активну участь у спеціалізації країн у галузі знань, а самі знання зможуть стати головним товаром у світовій економіці [5, с. 20]. Виникнення нового товару (знань) призводить до необхідності врегульовувати такий ринок як прямими, так і непрямими важелями держави, а помічником у цьому виступає новий середній клас, зацікавлений у розвитку

своїх можливостей. Активна участь середнього класу в державному будівництві зумовлює успіх демократичних перетворень у суспільстві [7, с. 235]. У XXI ст. головним фактором змін стає людина з її знаннями щодо взаємодії з довкіллям та перетворенням економіки затратної до інноваційної побудованої на знаннях.

Вплив інтелектуального капіталу відображається в посиленні дії на суспільство щодо формування нового підходу державних органів та місцевого самоврядування до встановлення стандартів якості життя та розподілу за приналежністю до певної групи кваліфікованих працівників та власників у межах середнього класу. Розшарування в середньому класі набирає специфічних характеристик, які пов'язані з накопиченням інтелектуальної власності та надання її до виробничого капіталу або послуг з урахуванням вузьконаправленої спеціалізації, що приводить до створення банку знань на всіх рівнях від мікро- (підприємство) до міжнародного рівня (участь держави в глобальних проектах) і їх використання за допомогою інтелектуальної ренти. Держава в цьому питанні відіграє особливу роль адміністративної інфраструктури, що займає важливу позицію з приводу отримання частки інтелектуальної ренти для подальшого руху в інформаційне суспільство та наближення до світових показників розвитку.

Трансформація якості знань відображає зміни в цілому для суспільства та надає можливість переходу до нової оцінки стану громадянина як представника, що володіє індивідуальними та суспільними накопиченнями інтелектуальної власності.

Держава перетворюється з правління, який обмежує дії громадянина в суспільстві, в адміністративного розпорядника накопичених інтелектуальних засобів та стає ініціатором ширшого доступу громадян до новітніх технологій, в напрямках які зв'язані з інтелектуальною перебудовою країни.

Список використаних джерел

1. Амосов О.Ю., Калюжний В.В., Міненко В.Л. Соціологія праці : навч. посіб. / за заг. ред. О.Ю. Амосова. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2007. – 280 с.
2. Гава Ю.В. Інтелектуальний капітал – стратегічний ресурс «постіндустріальної економіки» // Вісн. екон. науки України. – 2006. – № 1.
3. Гавкалова Н.Л., Маркова Н.С. Формування та використання інтелектуального капіталу. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2006. – 252 с.
4. Кагарлицький Б.Ю. Восстание среднего класса. – М. : Ультра. Культура, 2003.
5. Папієв М. Чи стане Україна Швейцарією? // Дзеркало тижня. – 2008. – № 10 (689). – 15 берез.
6. Роиц Т. «Кадровые сливки» // Инвестгазета. – 2007. – № 37 (612). – 24 сент.
7. Ткаченко Т.П. Середній клас в Україні: історична ретроспектива та сучасний стан // Держава та регіони. – 2007. – № 3 – (Серія: Економіка та підприємництво).

Petrov O.G. Formation of the mechanism of influence of the intellectual capital on becoming of middle class.

In article influence of the state on development, formation and becoming of the Ukrainian middle class that is connected to transition of Ukraine to the countries with a postindustrial society is considered. Influence of the intellectual capital on construction and stratification of a society as a whole.

Key words: middle class, the intellectual capital, the intellectual rent, a postindustrial society

Петров А.Г. Формирование механизма влияния интеллектуального капитала на становление среднего класса.

Рассмотрено влияние государства на развитие, формирование и становление украинского среднего класса, которые связаны с переходом Украины к странам с постиндустриальным обществом, влияние интеллектуального капитала на перестройку и стратифицированность общества в целом.

Ключевые слова: средний класс, интеллектуальный капитал, интеллектуальная рента, постиндустриальное общество.